Από την «κοινωνία τού θεάματος» στον «πολιτισμό τής εικόνας» (Δημήτρης Μπαλτάς)

Categories : ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Date : 2 Μαΐου, 2012

Εἶναι γνωστή ἡ κριτική πού ἔχει ἀσκηθεῖ κατά καιρούς στήν λεγόμενη «κοινωνία τοῦ θεάματος», στό πολυπληθές τμῆμα τῶν παλαιοτέρων (λ.χ. τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας) ἀλλά καί τῶν συγχρόνων (λ.χ. τῆς κοινωνίας τῶν Μ.Μ.Ε) κοινωνιῶν πού ἱκανοποιεῖται ἀπό τό θέαμα. Δυστυχῶς τίς περισσότερες φορές τό θέαμα χαρακτηρίζεται ἀπό πράξεις ὑποβιβασμοῦ, φανεροῦ ἤ συγκεκαλυμμένου, τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Ἐπειδή γίνεται λόγος γιά τόν «πολιτισμό τῆς εἰκόνας», στήν σημερινή κατάθεση θά διατυπώσω ὁρισμένες παρατηρήσεις πάνω σ’ αὐτήν τήν νέα κυρίαρχη ἀντίληψη, τάση καί πρακτική συμπεριφορά.

Κατ’ ἀρχάς, ὁριζόμενη ἡ σημερινή εἰκόνα δέν ἔχει σχέση μέ τήν ζωγραφική, θρησκευτική ἤ κοσμική, τέχνη. Παρά τό γεγονός ὅτι ἡ σημερινή εἰκόνα εἶναι ἐν πολλοῖς ἀποτέλεσμα τεχνικῶν διαδικασιῶν, ἀποτελεῖ μία ἰδιάζουσα μορφή «τέχνης» καί ἴσως ἔχει ὁρισμένη αἰσθητική ἀξία, ὡς δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν, ὅμως, ἡ χρήση τῆς τεχνικῆς στήν εἰκόνα φθάνει στήν παραποίηση τῆς ἀληθινῆς πραγματικότητας, τότε ἡ εἰκόνα καθίσταται ἰσχυρό «ὅπλο» στά χέρια τῶν ἐξουσιαζόντων ἤ τῶν ἐπιδιωκόντων νά καταλάβουν τήν ἐξουσία. Ἐπίσης στήν περίπτωση αὐτή, ἡ εἰκόνα χρησιμοποιεῖται, ἀφοῦ ἔχει ὑποστῆ τεχνική ἐπεξεργασία, καί ἀπό τούς ἀσχολούμενους μέ τήν «ἐνημέρωση» τῶν πολιτῶν (μέσῳ τῆς τηλεόρασης ἤ μέσῳ τοῦ διαδικτύου), καί μάλιστα ἐν ὀνόματι τῆς ἀλήθειας. Ἀπό τά ἀναφερθέντα παραδείγματα εἶναι προφανές ὅτι ἡ «ἠθική» τῆς εἰκόνας, διαμορφώνοντας συνειδήσεις καί συμπεριφορές, ἐπηρεάζει καί κατευθύνει ἀνθρώπους καί λαούς. Ἄρα ἡ σημερινή εἰκόνα ἔχει ἕνα εὐρύτατα πολιτικό καί κοινωνικό προσανατολισμό.

Ἐξ ἄλλου, ὁ συγκροτηθείς «πολιτισμός τῆς εἰκόνας» ἔχει ἀπομακρύνει τόν «πολιτισμό τοῦ λόγου». Ἔτσι ὁ λόγος, νοούμενος ὡς ὁμιλία, συνομιλία, διαλεκτική ἀλλά καί ὡς λογική δύναμη, ἀτροφεῖ λόγῳ τῆς κυριαρχίας τῆς εἰκόνας. Μάλιστα ἡ γνωστή διατύπωση «μία εἰκόνα, χίλιες λέξεις» ἑρμηνεύεται κακῶς, ὅταν ὁ λόγος καί ἡ λογική ἀντικαθίστανται διά τῆς εἰκόνας καί κυρίως ἀπό ἀνθρώπους πού δέν διαθέτουν μία ἱκανοποιητική γνωστική συγκρότηση ἀλλά καί κριτική ὡριμότητα. Αὐτό διαπιστώνεται εὔκολα στούς συγχρόνους νέους πού ἀδυνατοῦν νά σκεφθοῦν διά τῆς λογικῆς διαδικασίας καί νά καταλήξουν σέ ἀσφαλῆ συμπεράσματα. Εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ σκέψη τῶν συγχρόνων νέων εἶναι εἰκονοκεντρική καί ὄχι

λογοκεντρική. Ἀλλά, γιά τήν ἀλήθεια, ἡ εὐθύνη ἀνήκει καί σέ ἐκείνους πού προετοιμάζουν τούς νέους νά εἰσέλθουν στήν σκληρή κοινωνική πραγματικότητα (λ.χ ἡ «παιδαγωγική τῆς εἰκόνας» στά σχολικά ἐγχειρίδια εἶναι σέ πολλές περιπτώσεις καταστροφική). Ἐδῶ, λοιπόν, διακρίνεται ὁ παιδαγωγικός ρόλος τῆς εἰκόνας πού ὁδηγεῖ στήν συγκρότηση τῆς «κοινωνίας τῆς πληροφορίας» καί ὄχι τῆς «κοινωνίας τῆς γνώσεως».

Νομίζω ὅτι ὁ πολιτικός-κοινωνικός ἀλλά καί παιδαγωγικός χαρακτήρας τῆς σημερινῆς εἰκόνας, παρά τίς διαβεβαιώσεις περί τοῦ ἀντιθέτου, δεν ἀποτελεῖ μία ἰδιαίτερη πολιτιστική κατάκτηση. Δέν συνιστᾶ, δηλαδή, μία ad hoc πολιτιστική δημιουργία ἀλλά περισσότερο ἕνα τρόπο, βοηθούμενο ἀπό τίς δυνατότητες τῆς τεχνολογίας, συγκροτήσεως μιᾶς κοινωνίας χωρίς γνώση, κρίση καί συγκεκριμένο προσανατολισμό. Ἐάν οἱ νέοι ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν νά διαμορφώσουν μία καλύτερη κοινωνία ἀπό τίς προηγηθεῖσες, αὐτό θά τό ἐπιτύχουν βασιζόμενοι σέ ἀληθεῖς (ἤ καί σέ ψευδεῖς, κατά μία ἔννοια) ἀλλά ὄχι σέ εἰκονικές προκείμενες.

(περιοδικό «Ευθύνη», τ. 433, 2008, σσ. 42-43)

(Πηγή ηλ. κειμένου: antifono.gr)